

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО**

СЕНЧА ІРИНА АНАТОЛІВНА

УДК: 378.12+378.14+001.8

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ
ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д.Ушинського.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

КОРНЕЩУК Вікторія Вікторівна,

Одеський національний політехнічний університет, доцент
кафедри прикладної математики і інформаційних
технологій в бізнесі

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор

ГРИНЬОВА Валентина Миколаївна,

Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди, Науково-дослідний інститут педагогіки і
психології імені Сухомлинського, директор;

– кандидат педагогічних наук, доцент

ФЕДІРЧИК Тетяна Дмитрівна,

Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича, доцент кафедри педагогіки і методики початкової
освіти.

Захист дисертації відбудеться “_28_” березня 2008 р. о _12_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 при Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д.Ушинського за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Нищинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

Автореферат розісланий “_15_” лютого 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С.Трифорова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Підготовка сучасних спеціалістів до дослідницької діяльності у професійній сфері, формування у них дослідницької культури відповідає вимогам до якості професійної освіти та є одним із шляхів реалізації положень Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, у якій наголошується на оволодінні майбутніми менеджерами методами самостійного дослідницького пошуку, аналізу і синтезу процесів та явищ, корекції професійної діяльності.

Особистість, її індивідуальність стає цінністю освіти, а її метою – гармонійний розвиток особистості, формування у неї системи цінностей, її загальної культури. Значна увага приділяється формуванню культури спеціаліста у процесі його підготовки у вищому навчальному закладі. При цьому розглядаються такі різноманітні модифікації культури, як-от: професійна (О.С.Анісімов, В.Л.Бенін, Є.В.Бондаревська, В.М.Гриньова, Н.Б.Крилова, І.В.Михайліченко, Н.Г.Ничкало, М.О.Пічкур, В.В.Радул, Т.Д.Сидоренко, С.О.Сисоєва, М.І.Скрипник, Л.Б.Соколова, Т.В.Ткаченко, Т.Д.Федірчик та ін.), інтелектуальна (І.О.Захарова, А.А.Салієв, Г.П.Шевченко, В.Я.Ястребова та ін.), інформаційна (С.Г.Антонова, В.А.Виноградова, О.С.Ільків, М.Г.Коляда, Л.В.Скворцова, В.Ф.Судина, С.В.Федорів, С.А.Христочевський та ін.) тощо.

Проте проблема формування дослідницької культури сучасних спеціалістів, зокрема майбутніх менеджерів, не була предметом спеціального педагогічного дослідження. Увага науковців щодо теоретичних і методичних засад підготовки менеджерів у вищих навчальних закладах зосереджена на визначенні особливостей її змісту, психолого-педагогічних і дидактичних умовах оволодіння професійною діяльністю, зокрема досліджено поняття наукового менеджменту і його відображення у змісті освітнього процесу (В.П.Гамаюнов, І.А.Грачанікова, Н.І.Клокар, В.І.Маслов, Г.В.Щокін та ін.); специфіку професійної підготовки менеджерів (Д.Дзвінчук, В.Денисюк, В.О.Козаков, П.С.Перепелиця, В.В.Рибалка, В.І.Шаркунова та ін.); особливості підготовки менеджерів як управлінців-лідерів та формування у них професійно важливих особистісних якостей (М.Армстронг, Г.О.Балл, Р.А.Вебер, Р.В.Гріффіні, Дж.К.Максвелл, О.Г.Романовський, Л.Л.Товажнянський, О.С.Пономарьов та ін.).

Отже, протиріччя, що існує між постійно зростаючими вимогами суспільства до дослідницької складової управлінської діяльності менеджерів і якістю їхньої фахової підготовки, яка не враховує цих вимог, відсутністю науково-теоретичних розробок щодо його вирішення у теорії і практиці професійної освіти зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **„Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно теми: „Професійне становлення педагога в умовах модернізації вищої

освіти” (№ 101U006953), що входить до тематичного плану наукових досліджень Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. Автором досліджувався аспект реалізації педагогічних умов формування дослідницької культури студентів.

Тема дисертації та науковий керівник були затверджені на засіданні Вченої ради Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (протокол № 10 від 25 травня 2006 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 10 від 28 жовтня 2006 р.).

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність і структуру феномена „дослідницька культура спеціаліста”; уточнити функції дослідницької культури у професійній діяльності спеціаліста.
2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів.
3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у вищому навчальному закладі, розробити методику їх реалізації.

Об’єкт дослідження – фахова підготовка майбутніх менеджерів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження. Формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: усвідомлення студентами цінності дослідницької культури в контексті результатів професійної діяльності; занурення студентів в активну професійно зорієнтовану дослідницьку діяльність; реалізація професійної підготовки студентів шляхом використання логічно упорядкованої сукупності професійно зорієнтованих дослідницьких завдань.

З метою розв’язання завдань дослідження було використано комплекс **методів дослідження:** а) *теоретичних* – аналіз і порівняння філософських, психологічних, педагогічних літературних джерел з проблеми дослідження; узагальнення і синтез наукового знання щодо феноменів культури і діяльності, закономірностей існування і формування культури, особливостей дослідницької діяльності і дослідницької культури; аналіз та узагальнення філософської і педагогічної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів, нормативної та документації ВНЗ з метою з’ясування механізмів формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі

фахової підготовки; б) *емпіричних* – анкетування і тестування з метою визначення стану сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) з метою перевірки ефективності педагогічних умов формування дослідницької культури студентів у процесі фахової підготовки; якісний аналіз експериментальних даних; математико-статистичні методи (перевірка статистичних гіпотез, кореляційний аналіз) з метою обробки та узагальнення експериментальних даних.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі факультету менеджменту Одеського регіонального інституту державного управління Національного університету державного управління при Президентіві України; інституту економіки та менеджменту Одеської державної академії зв'язку імені О.С.Попова; факультету підготовки цивільних фахівців Одеського ордена Леніна інституту Сухопутних військ. Експериментом було охоплено 348 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів: **уперше** визначено дослідницьку культуру спеціаліста як такого цілісного утворення, що формується і розвивається у процесі діяльності в певній професійно визначеній сфері та об'єктивується як сукупність норм і методів пізнання її сутності, способів реалізації та вдосконалення; науково обґрунтовано й розроблено структуру дослідницької культури спеціалістів-менеджерів у суспільній та особистісній формах існування, взаємозв'язки між формами і структурними компонентами та їх складовими, а також прояв особистісної культури у процесі дослідницької діяльності у сфері менеджменту. Визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки, а саме: усвідомлення студентами цінності дослідницької культури в контексті результатів професійної діяльності; занурення студентів в активну професійно зорієнтовану дослідницьку діяльність; реалізація професійної підготовки студентів шляхом використання логічно упорядкованої сукупності професійно зорієнтованих дослідницьких завдань. Формування дослідницької культури залежить від виконання майбутніми менеджерами індивідуальних навчальних дослідницьких програм, побудованих відповідно до дослідницьких особистісних профілів студентів. У попередніх дослідженнях проблема формування саме дослідницької культури майбутніх менеджерів не розглядалась. Визначено критерії (суб'єктність, спрямованість та унікальність дослідницької діяльності у сфері менеджменту), показники та охарактеризовано рівні сформованості (високий, середній і низький) дослідницької культури майбутніх менеджерів. **Уточнено** функції дослідницької культури у професійній діяльності спеціаліста (креативна, сигніфікативна, імперативна, адаптивна і розвивальна). **Удосконалено** зміст дослідницького компонента професійної діяльності менеджерів щодо вироблення й прийняття раціональних рішень. **Дістали подальшого розвитку** організаційні форми індивідуальної дослідницької діяльності студентів.

Практичне значення одержаних результатів полягає: у розробці і впровадженні у процес фахової підготовки майбутніх спеціалістів сфери менеджменту методики формування дослідницької культури студентів, реалізація якої здійснювалась у межах індивідуальної дослідницької діяльності студентів шляхом побудови індивідуальних дослідницьких профілів, розв'язання низки логічно упорядкованих дослідницьких професійно зорієнтованих завдань, що утворили індивідуальні навчальні дослідницькі програми студентів із урахуванням міжпредметних зв'язків між фаховими дисциплінами. З метою надання курсу „Основи наукових досліджень” професійного спрямування до його програми були внесені зміни щодо формування у студентів уявлень про наукові дослідження у менеджменті, розкриття характерних особливостей наукових досліджень в управлінській діяльності, зокрема методи наукового обґрунтування управлінських рішень. Запропоновані в дослідженні критерії і показники сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів можуть бути використані науковцями і викладачами вищих навчальних закладів для діагностування стану її сформованості, а представлені діагностичні засоби – для контролю вивчення дисциплін „Основи наукових досліджень”, „Методологія наукової діяльності” і т. ін. Визначені рівні сформованості дослідницької культури студентів можуть слугувати для корекції й удосконалення ступенів складності професійно зорієнтованих завдань у процесі вивчення фахових дисциплін. Упровадження експериментальної методики формування дослідницької культури майбутніх менеджерів, а також методики щодо її діагностування відбувалось у процесі фахової підготовки студентів факультету підготовки цивільних фахівців Одеського ордену Леніна інституту Сухопутних військ (акт № 117/6 від 23 травня 2007 р.), на кафедрі менеджменту Одеського державного аграрного університету (акт № 01-21/33-594 від 10 липня 2007 р.), кафедрі менеджменту Одеського національного політехнічного університету (акт № 1032/71-07 від 3 липня 2007 р.), кафедрі загальної і соціальної педагогіки та управління освітою ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” (акт № 1-118 від 16 травня 2007 р.). Запропоновані методики формування і діагностування дослідницької культури майбутніх менеджерів можуть використовуватись у процесі організації фахової підготовки спеціалістів інших галузей за умови врахування специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності.

Достовірність висновків і результатів дослідження забезпечувалася визначеною методологією і логікою вирішуваних завдань; застосуванням методик, адекватних предмету і завданням дослідження; репрезентативністю вибірки учасників експерименту; тривалим характером дослідно-експериментальної роботи; застосуванням кількісного та якісного аналізу експериментальних даних; відповідністю зафіксованих у дослідженні емпіричних фактів до масової педагогічної практики.

Апробація й упровадження результатів дослідження. Основні положення і результати

дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях “Європейська наука XXI століття: стратегія і перспективи розвитку – 2006”, “Динаміка наукових досліджень – ‘2006” (м. Дніпропетровськ), “Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития ’2006”, “Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании ’2006”, “Современные направления теоретических и прикладных исследований ’2007” (м. Одеса), всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців “Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правової держави” (м. Одеса), науково-практичній конференції “Науковий потенціал світу – ’2006” (м. Дніпропетровськ).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 15 публікаціях, з них 8 у фахових виданнях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 244 найменувань, 9 додатків. Загальний обсяг дисертації – 170 сторінок. У роботі вміщено 4 таблиці, 8 діаграм, 6 рисунків, які займають 12 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет, сформульовано гіпотезу, визначено методи наукового пошуку; розкрито наукову новизну і практичне значення здобутих результатів; подано дані про апробацію і впровадження основних положень, а також структуру дисертації.

У **першому розділі „Теоретичні засади формування дослідницької культури майбутніх менеджерів”** здійснено теоретичний аналіз проблеми дослідження; проаналізовано вітчизняну та зарубіжну філософську і психолого-педагогічну літературу з проблеми формування культури та організації навчальної дослідницької діяльності студентів; визначено поняття „дослідницька культура спеціаліста”, висвітлено функції дослідницької культури у його професійній діяльності; виокремлено дослідницький компонент у професійній діяльності менеджера; науково обґрунтовано й розроблено структуру дослідницької культури спеціаліста-менеджера, а також педагогічні умови формування означеного феномена.

Аналіз наукових праць із проблеми культури і цінностей (С.С.Аверинцев, П.С.Гуревич, Т.І.Заславська, М.С.Злобін, В.В.Іванов, М.С.Каган, Ю.М.Лотман, М.К.Мамардашвілі, Е.С.Маркарян, В.М.Межуєв, Г.О.Нодія, Д.В.Ольшанський, В.Н.Топоров, Н.З.Чавчавадзе та ін.) дозволив виявити дві форми існування дослідницької культури – суспільну та особистісну, визначити її сутність як однієї з модифікацій загальної культури людства і виокремити феномен дослідницької культури спеціаліста.

Дослідницька культура як суспільно визнаний еталон забезпечує збереження та трансляцію форм і методів діяльності людей щодо отримання нового знання і тому є тією частиною суспільної культури, що забезпечує можливість подальшого розвитку суспільства. Дослідницька культура як особистісне утворення забезпечує включення людини в дослідницьку діяльність і є тією частиною культури людини, що надає їй можливості отримати нове знання, тобто додати свій внесок до суспільної культури, стати її творцем.

Дослідницька культура спеціаліста – це цілісне утворення, що формується і розвивається у процесі діяльності в певній професійно визначеній сфері та об'єктивується як сукупність норм і методів пізнання її сутності, способів реалізації та вдосконалення.

У суспільній формі існування дослідницька культура є частиною загальної культури суспільства і водночас частиною певної професійної культури. У першому випадку вона є сукупністю норм дослідницької діяльності людства, у другому – дослідницької діяльності спеціаліста в межах обраної професії. Засвоєння людиною суспільної дослідницької культури означає її формування в особистісній формі існування. При цьому дослідницька культура особистості є частиною як її професійної, так і загальної культури, залежно від її прояву – у сфері обраної професії (дослідницька культура спеціаліста) або поза нею. Дослідницька культура спеціаліста в особистісній формі є умовою його включення у дослідницьку діяльність у межах обраної професії, результатом чого є отримання нового знання щодо професійної діяльності, зокрема відпрацювання нових способів її реалізації. Отриманий результат дослідницької діяльності, за умови його цінності для суспільства, фіксується у суспільній професійній культурі, що забезпечує її безперервний розвиток і, як наслідок, розвиток та вдосконалення самої професійної діяльності.

Функціями дослідницької культури спеціаліста виступили: креативна – полягає у визначенні шляхів і засобів розвитку і вдосконалення професійної діяльності; сигніфікативна – визначення значущості вдосконалення і розвитку професійної діяльності; імперативна – визначення норм, стандартів, технології проведення професійно зорієнтованих досліджень, необхідних для удосконалення як професійної, так і дослідницької діяльності у професійній сфері; адаптивна – полягає у визначенні простору для самоствердження і самореалізації спеціаліста – суб'єкта професійної діяльності; розвивальна – визначення шляхів і способів розвитку спеціаліста як професіонала.

Дослідницька культура спеціалістів-менеджерів є своєрідною проекцією дослідницької діяльності у сфері менеджменту, її структура значно залежить від специфіки професійної діяльності менеджерів. Професійна діяльність спеціалістів-менеджерів полягає у виробленні, прийнятті та реалізації управлінських рішень з метою оптимізації, вдосконалення і розвитку діяльності організацій відповідно до їх цілей. Вивчаючи процес прийняття управлінських рішень,

учені (М.Х.Мескон, С.В.Платонов, О.Я.Попов, Ф.Хедоурі, В.В.Черкасов, В.І.Третьак та ін.) виокремлюють декілька типів таких рішень і засад щодо їх прийняття: інтуїтивні рішення, які приймаються на основі відчуття їх правильності; рішення, що ґрунтуються на судженнях, тобто приймаються з урахуванням набутого досвіду; раціональні рішення, які ґрунтуються на результатах наукових досліджень. Саме проведення досліджень для прийняття раціональних управлінських рішень є дослідницьким компонентом професійної діяльності менеджера.

Аналіз наукових праць із проблеми сучасного менеджменту (О.С.Большаков, В.Н.Гладунський, О.Є.Кузьмін, В.І.Михайлов та ін.), дозволив констатувати, що в цій сфері проводяться економічні, маркетингові, соціологічні та психологічні дослідження, при цьому дослідницька діяльність здійснюється як вибір і практична реалізація певної методики їх проведення. Об'єктом дослідницької діяльності є організація, предметом – знакова модель, що фіксує знання про об'єкт з боку тієї науки, в межах і методами якої проводиться дослідження, а узагальноною метою – оптимізація діяльності організації. Численність методик дослідження у сфері менеджменту потребує певної методики щодо їх вибору або поєднання при проведенні комплексних досліджень, тобто – методології дослідницької діяльності в менеджменті. Відповідно до особливостей дослідницької діяльності у сфері менеджменту структурними компонентами дослідницької культури менеджерів у суспільній формі її існування визначено: методологію дослідницької діяльності та сукупність методик проведення загальнонаукових, економічних, маркетингових, соціологічних і психологічних досліджень у цій сфері.

В особистісній формі існування дослідницька культура менеджерів є результатом засвоєння відповідної суспільної культури; її структура містить компоненти, які необхідні спеціалісту-менеджеру для того, щоб стати суб'єктом дослідницької діяльності у сфері менеджменту. Такими складовими у структурі дослідницької культури менеджерів в особистісній формі її існування визначено: когнітивно-імперативний, операційний та оцінний компоненти. Когнітивно-імперативний компонент є результатом засвоєння тієї інформації, що зафіксована в суспільній дослідницькій культурі, і відповідно до її змісту містить сукупність структурованих дослідницьких знань – методологічних, загальнонаукових, спеціальних та організаційних. Операційний компонент складається із проєктувальних, аналітико-синтетичних, інформаційних, спеціальних та організаційних умінь, що формуються у результаті проходження відповідних етапів дослідницької діяльності. Оцінний компонент поєднує у собі сукупність суб'єктивних оцінок, пов'язаних з певними методиками професійно спрямованої дослідницької діяльності менеджерів. Зміст оцінок виражає особистісну значимість методик цієї діяльності з боку складності умов їх використання, міри кваліфікованості, ступеня їх результативності, нормативності, алгоритмічності, інтенсивності, продуктивності та економічності. Результатом оцінювання є визначення особистістю місця певної методики в сукупності їй подібних, упорядкування цієї сукупності, побудова її ієрархії.

Особистісна дослідницька культура менеджера характеризує його як суб'єкта дослідницької діяльності у сфері обраної професії; формування такої культури позначає переведення нормативної основи дослідницької діяльності в індивідуальний стиль її виконання, і в цьому сенсі індивідуальний стиль дослідницької діяльності менеджера є інтегральною характеристикою його особистісної дослідницької культури.

Етапами процесу формування дослідницької культури майбутніх менеджерів є: інкультурація, соціалізація та ідентифікація. Інкультурація – залучення студентів до дослідницької культури, передавання їм дослідницьких знань під час теоретичного навчання, тобто формування когнітивно-імперативного компонента дослідницької культури. Соціалізація – це передавання студентам дослідницьких умінь під час практичного навчання, засвоєння досвіду дослідницької діяльності в менеджменті, що відповідає формуванню операційного компонента дослідницької культури. Ідентифікація – це усвідомлення студентами суспільної та особистісної значущості дослідницької культури, тобто формування її оцінного компонента.

Процес формування дослідницької культури майбутніх менеджерів має особистісно зорієнтований, індивідуальний характер і забезпечується реалізацією таких педагогічних умов: усвідомлення студентами цінності дослідницької культури в контексті результатів професійної діяльності; занурення студентів в активну професійно зорієнтовану дослідницьку діяльність; реалізація професійної підготовки студентів шляхом використання логічно упорядкованої сукупності професійно зорієнтованих дослідницьких завдань.

У другому розділі „Експериментальне дослідження ефективності формування дослідницької культури майбутніх менеджерів” запропоновано методика реалізації педагогічних умов формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки; визначено критерії, показники та охарактеризовано рівні сформованості дослідницької культури студентів; проаналізовано результати констатувального і контрольного етапів дослідження.

Так, критеріями сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів виступили: суб'єктність, спрямованість та унікальність дослідницької діяльності у професійно визначеній сфері.

Суб'єктність дослідницької діяльності вказує на її належність конкретному суб'єкту, нерозривність взаємозв'язку між ними. Показниками, що характеризують суб'єктність дослідницької діяльності майбутніх менеджерів, було обрано: дослідницькі знання і вміння; усвідомлення цінності результату дослідницької діяльності; емоційне ставлення до дослідницької діяльності; відповідальність за результати діяльності.

Дослідницькими є загальнонаукові, спеціальні і організаційні знання студентів, що структуровані залежно від предметної галузі досліджень у сфері менеджменту і поєднані в єдину

сукупність завдяки методологічним знанням. Дослідницькі вміння – це сукупність проєктувальних, аналітико-синтетичних, інформаційних, спеціальних і організаційних умінь, що необхідні для здійснення дослідницької діяльності у професійній сфері. За цим показником відповідність дослідницької культури студентів певному рівню сформованості визначалася ступенем повноти, різноманітності і структурованості їхніх дослідницьких знань і умінь.

Усвідомлення студентами цінності результату дослідницької діяльності – це складова їхнього світогляду, уявлення про те, заради кого або чого виконується діяльність. За цим показником дослідницька культура студентів оцінювалася залежно від наявності усвідомлення цінності результату дослідницької діяльності на рівні суспільства, професійної спільноти, соціальної групи, колективу або окремої особистості.

Емоційне ставлення студентів до дослідницької діяльності – це емоційний супровід цієї діяльності, її афективний тон, а також емоційна оцінка її результату, що є загальними показниками бажаності, корисності і, навпаки, шкідливості діяльності для її суб'єкта. Ступінь його позитивності або негативності визначала відповідність дослідницької культури студентів певному рівню її сформованості.

Усвідомлення відповідальності за успішність дослідницької діяльності і якість її результату характеризувалася через об'єкт цієї відповідальності. Така відповідальність може проявлятися перед окремими особами – керівниками або викладачами; певними суспільними групами – колективом або друзями; державою або суспільством загалом. За цим показником дослідницька культура студентів оцінювалася залежно від наявності усвідомлення відповідальності за успішність дослідницької діяльності та якість її результату на рівні суспільства, професійної спільноти (колективу) або окремої особистості.

Спрямованість дослідницької діяльності майбутніх менеджерів у професійній сфері характеризувалася за якісним змістом мотивів, що орієнтують цю діяльність незалежно від умов її виконання. Мотиви, що спонукають дослідницьку діяльність менеджерів у професійній сфері, було класифіковано за чотирма групами: задоволення від процесу діяльності; прагнення отримати позитивний результат діяльності; прагнення отримати винагороду за діяльність; запобігання санкцій (покарання), що погрожують у випадку ухиляння від діяльності або її неякісного виконання. Визначені мотиваційні групи використовувались як показники спрямованості дослідницької діяльності студентів. Відповідність дослідницької культури студентів певному рівню сформованості визначалася перевагою зовнішніх або внутрішніх мотивів цієї діяльності та утилітарно-практичним, егоїстичним або суспільним (колективним) їх характером.

Унікальність дослідницької діяльності майбутніх менеджерів – це її своєрідність та неповторність, що пов'язані з набуттям і усвідомленням студентами особистісного досвіду цієї діяльності. Унікальність визначалася за такими показниками, як: активність, усталеність та

ініціативність майбутніх менеджерів у процесі дослідницької діяльності у професійній сфері. Так, активність студентів у процесі дослідницької діяльності – це усвідомлений і цілеспрямований пошук ними шляхів досягнення поставленої мети дослідницької діяльності, володіння раціональними способами цієї діяльності і оптимальне використання своїх особистісних якостей; прагнення оволодіти новими методами дослідницької діяльності, застосування її результатів для вдосконалення навчальної або майбутньої професійної діяльності. Під усталеністю дослідницької діяльності студентів розуміємо наполегливість, упевненість, самостійність їхніх дослідницьких дій у різних, зокрема непередбачених умовах. Ініціативність студентів у процесі дослідницької діяльності – це прагнення до самостійного визначення завдань дослідницької діяльності або їх вибіркоче ставлення до завдань, що пропонуються; спроможність зрозуміти різноманітні, несподівані, непрогнозовані результати дослідження та оптимально застосовувати їх у подальшій професійній або дослідницькій діяльності.

За цим критерієм відповідність дослідницької культури майбутніх менеджерів певному рівню сформованості визначалася залежно від прояву активності, усталеності та ініціативності в різних умовах проведення дослідження – від звичайних, стандартних до незвичайних, непередбачених.

Відповідно до критеріїв було охарактеризовано високий, середній та низький рівні сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів.

Низький рівень сформованості особистісної дослідницької культури характеризувався наявністю у студентів фрагментарних дослідницьких знань і вмінь, усвідомленням відповідальності перед окремими особами (керівниками) за хід і результати дослідницької діяльності та позитивної цінності її результату для себе, з можливим ігноруванням його негативності для інших членів суспільства. На цьому рівні дослідницька діяльність студентів викликається переважно утилітарно-практичними або егоїстичними мотивами, їхнє емоційне ставлення до неї або негативне, або не має явного виразу. Активність у процесі дослідницької діяльності залежить від зовнішніх обставин її виконання, у випадку ускладнень у проведенні дослідження студенти схильні його припинити, оскільки орієнтуються на оцінку оточення при відносній особистісній байдужості до процесу та результату дослідження.

Середній рівень сформованості особистісної дослідницької культури студентів характеризувався наявністю різноманітних дослідницьких знань і вмінь, усвідомленням відповідальності перед певними суспільними групами (колективом) за процес і результати дослідницької діяльності та цінності цих результатів для інших людей як членів колективу. На цьому рівні дослідницька діяльність викликається як внутрішніми, так і зовнішніми мотивами, що здебільшого зумовлені її специфікою; діяльність задовольняє потребу студентів у саморозвитку і самовдосконаленні та відповідає їхнім особистісним потребам. Активність та усталеність у

процесі дослідницької діяльності частково залежать від зовнішніх обставин її виконання; усвідомлений і цілеспрямований пошук шляхів досягнення поставленої мети дослідницької діяльності, впевненість у собі як суб'єкті дослідницької діяльності, відсутність емоційного напруження проявляються у стандартних умовах проведення дослідження. Означений рівень характеризувався також позитивними емоційними реакціями студентів на результат і процес дослідницької діяльності, стурбованістю її протіканням і якістю результату відповідно до оцінних суджень колективу.

Високий рівень сформованості особистісної дослідницької культури студентів характеризувався наявністю повних структурованих дослідницьких знань і вмінь; усвідомленням цінності результату дослідницької діяльності для суспільства на рівні моральних відчуттів; відповідальністю перед суспільством за хід і результати дослідницької діяльності; позитивним емоційним ставленням до її процесу і результатів. Дослідницька діяльність на цьому рівні викликається здебільшого соціально- і професійно-ціннісними та пізнавальними мотивами. Активність, усталеність та ініціативність у процесі цієї діяльності проявляються незалежно від зовнішніх обставин її виконання. Впевненість у собі як суб'єкті дослідницької діяльності, наполегливість, самостійність, відсутність емоційного напруження проявляються студентами в різних, зокрема нестандартних умовах проведення дослідження; вони віддають перевагу самостійному визначенні завдань дослідницької діяльності, спроможні зрозуміти різноманітні, зокрема несподівані, непрогнозовані результати дослідження та оптимально застосовувати їх у подальшій професійній або дослідницькій діяльності, а також урахувувати їх у процесі саморозвитку та самовдосконалення.

Методика реалізації запропонованих педагогічних умов у процесі спеціально організованої індивідуальної дослідницької діяльності майбутніх менеджерів передбачала: внесення необхідних змін до програми навчальної дисципліни „Основи наукових досліджень” і вдосконалення методики її викладання; створення методичного фонду дослідницьких професійно-орієнтованих завдань; внесення до програм фахових навчальних дисциплін тематичних модулів дослідницького спрямування; упровадження у процес фахової підготовки індивідуальних навчальних дослідницьких програм.

Удосконалення робочої програми з дисципліни „Основи наукових досліджень” через внесення нових навчальних питань (науковий підхід в управлінській діяльності менеджера; інноваційний менеджмент; дослідницька культура менеджера, її структура і функції; формування дослідника як особистості, індивідуальна дослідницька навчальна програма як засіб формування дослідницької культури майбутніх менеджерів; особистісний дослідницький профіль; методи психологічних, соціологічних і економічних досліджень; взаємозв'язки між соціально-економічними явищами і методи їх аналізу і т. ін.), що розкривали мету дослідницької підготовки

студентів у процесі навчання у ВНЗ та зміст дослідницької діяльності у сфері менеджменту, сприяли усвідомленню необхідності наукового підходу при прийнятті управлінських рішень у майбутній професійній діяльності, забезпечували формування умінь знаходити й аналізувати істинні причини соціально-економічних або психологічних ситуацій, прогнозувати їх розвиток за рахунок вивчення глибинних взаємозв'язків між психологічними, соціологічними й економічними явищами. При проведенні лекційних занять із дисципліни використовувалася дедуктивна логіка; що дозволяло перетворити лекції у наукові дискусії з дотриманням норм і законів наукової етики. Такі лекції сприяли формуванню цілісної системи дослідницьких знань, встановленню міжпредметних зв'язків, надавали позитивну настанову на подальшу дослідницьку діяльність. Замість традиційних способів закріплення навчального матеріалу у вигляді контрольних запитань студентами виконувалися певні етапи дослідницьких завдань, що мали практичну значущість для їхнього подальшого навчання і майбутньої професійної діяльності. На практичних заняттях проводилися дослідницькі тренінги (джерело ідей, конференція ідей, „суд над ідеєю” і т. ін.); семінарські заняття організовувались як мініконференції, на яких студентські дослідницькі групи доповідали про виконання дослідницького завдання.

З метою забезпечення цілісності та цілеспрямованості навчальної дослідницької діяльності студентів було створено комплекс дослідницьких завдань фахового спрямування, підготовлено методичну документацію щодо їх виконання і рекомендації з вивчення спеціальної літератури. Розв'язання таких завдань актуалізувало міжпредметні знання студентів і сприяло надбанню різнобічного досвіду дослідницької діяльності у сфері менеджменту. Тема і обсяг дослідницького завдання призначалися з урахуванням знань, умінь і особистісних якостей виконавця або виконавців, тобто відповідно до індивідуальних рекомендацій з розвитку дослідницької культури студентів. Висока активність досягалася шляхом поступового збільшення складності дослідницьких завдань, що дозволяло розкритись індивідуальним якостям кожного учасника, набутти навички творчої роботи в колективі, критичної оцінки своєї наукової продукції, а також своїх можливостей.

З метою формування у студентів цілісної картини дослідницької діяльності у професійній сфері були розроблені тематичні модулі дослідницького спрямування, що використовувались у процесі вивчення фахових навчальних дисциплін. Такі модулі складались із занять з тем „Наукові дослідження у (назва дисципліни). Історія та сучасність”, „Методи наукових досліджень у (назва дисципліни)”, що дозволяло студентам отримати знання як з історії виникнення і становлення відповідної науки, так і напрямів сучасних наукових досліджень у цій сфері. Студентам надавалися дослідницькі завдання з підготовки доповідей із зазначених тем, розв'язання яких дозволяло сформулювати уявлення про весь спектр цілей і методів дослідницької діяльності в менеджменті, сприяло усвідомленню суспільної цінності дослідницької культури.

Необхідна для ефективного формування дослідницької культури майбутніх менеджерів індивідуальність дослідницької підготовки забезпечувалася застосуванням індивідуальної навчальної дослідницької програми – індивідуального плану розвитку студента як дослідника.

Індивідуальна навчальна дослідницька програма мала циклічний характер, кожен із її циклів складався з таких етапів: початковий – тестування особистісних якостей студентів, побудова за результатами тестування особистісних дослідницьких профілів, характеристика студентів за означеними профілями та надання їм відповідних рекомендацій щодо організації і змісту дослідницької діяльності; основний – виконання студентами дослідницьких завдань згідно з отриманими рекомендаціями; прикінцевий – повторне тестування студентів, побудова нових дослідницьких профілів, визначення позитивних змін у розвитку особистісних якостей студентів, визначення особистісних якостей, що потребують подальшого розвитку і надання відповідних рекомендацій. Прикінцевий етап попереднього циклу програми був водночас початковим етапом її наступного циклу. На формувальному етапі експериментальної роботи було виконано два цикли означеної програми: перший – упродовж навчання студентів на 3-му, другий – на 4-му курсі. Створення індивідуальної дослідницької навчальної програми, тобто проходження початкового етапу першого її циклу, відбувалось у процесі вивчення студентами навчальної дисципліни „Основи наукових досліджень”.

Гармонійне поєднання індивідуальної дослідницької навчальної програми з груповою формою навчальної дослідницької діяльності студентів дозволяло логічно розподіляти ролі у студентській дослідницькій групі, закріплювати за кожним з її учасників виконання того етапу дослідження, який відповідав рекомендаціям означеної програми, що максимально індивідуалізувало дослідницьку діяльність майбутніх менеджерів. Крім того, застосування індивідуальної дослідницької навчальної програми формувало у студентів уявлення про цінність дослідницької діяльності в контексті професійного й особистісного розвитку.

Діагностування сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів проводилося тричі: наприкінці 2-го, 3-го та 4-го курсів навчання.

Порівняльну характеристику рівнів сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів до і після дослідно-експериментальної роботи в контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) групах подано в таблиці.

Таблиця

Порівняльна характеристика рівнів сформованості дослідницької культури студентів до і після дослідно-експериментальної роботи (у %)

Рівні сформованості	До дослідно-експериментальної роботи	Після дослідно-експериментальної роботи
---------------------	--------------------------------------	---

	2-й курс		3-й курс		4-й курс	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	7,3	6,7	12,1	18,5	19	48,1
Середній	26	22,2	31,4	41,3	40,8	44,5
Низький	66,7	71	56,5	40,2	40,2	7,4

Результати дослідження засвідчили, що під час дослідно-експериментальної роботи кількість студентів, у яких зафіксовано сформованість дослідницької культури на високому рівні, збільшилася в експериментальних групах з 6,7% до 18,5% упродовж навчання на 3-му курсі та до 48,1% на 4-му курсі; у контрольних групах кількість студентів з високим рівнем сформованості дослідницької культури зросла з 7,3% наприкінці 2-го курсу до 12,1% наприкінці 3-го і до 19% – 4-го курсів навчання.

Кількість студентів, які засвідчили середній рівень сформованості дослідницької культури, зросла в експериментальних групах з 22,2% до 41,3% упродовж навчання на 3-му та до 44,5% на 4-му курсах; у контрольних групах спостерігалось зростання цієї кількості з 26% до 31,4% на 3-му, та до 40,8% на 4-му курсах навчання.

В експериментальних групах кількість студентів із низьким рівнем сформованості дослідницької культури зменшилася з 71% до 40,2% упродовж навчання на 3-му та до 7,4% на 4-му курсах, тоді як у контрольних групах зменшилася з 66,7% наприкінці 2-го курсу до 56,5% наприкінці 3-го і до 40,2% – 4-го курсів навчання.

Проведений статистичний аналіз результатів діагностування стану сформованості дослідницької культури студентів на констатувальному та контрольному етапах експерименту довів статистичну значимість позитивних змін у підвищенні рівня її сформованості у студентів експериментальних груп. Зміни у стані сформованості дослідницької культури студентів контрольних груп не були статистично значимими.

У **висновках** подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації вперше досліджено проблему формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. Автором визначено сутність дослідницької культури спеціаліста, уточнено її функції у професійній діяльності. Обґрунтовано структуру дослідницької культури майбутніх менеджерів. Теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано педагогічні умови її формування у процесі фахової підготовки.

1. Дослідницька культура спеціаліста – це цілісне утворення, що формується і розвивається у процесі діяльності в певній професійно визначеній сфері та об'єктивується як сукупність норм і методів пізнання її сутності, способів реалізації та вдосконалення. Структурними компонентами дослідницької культури менеджерів у суспільній формі її існування є методологія дослідницької діяльності у сфері менеджменту та сукупність методик проведення досліджень у цій сфері. В особистісній формі існування у структурі зазначеної культури виокремлено когнітивно-імперативний, операційний та оцінний компоненти. Визначено прояв дослідницької культури у

процесі дослідницької діяльності менеджерів у професійній сфері у вигляді індивідуального стилю цієї діяльності, що є інтегральною характеристикою особистісної дослідницької культури.

2. Уточнено креативну, сигніфікативну, імперативну, адаптивну і розвивальну функції дослідницької культури у професійній діяльності спеціаліста, завдяки яким забезпечується: у суспільній формі існування – розвиток і вдосконалення відповідної професійної діяльності, в особистісній – діяльнісний і особистісний прогрес фахівця в межах обраної професії.

3. Професійна діяльність спеціаліста-менеджера полягає у виробленні, прийнятті та реалізації управлінських рішень з метою оптимізації, вдосконалення і розвитку діяльності організацій відповідно до її цілей. Дослідницьким компонентом професійної діяльності менеджера є організація і проведення наукових досліджень для прийняття раціональних управлінських рішень.

4. Педагогічними умовами формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки обрано: усвідомлення студентами цінності дослідницької культури в контексті результатів професійної діяльності; занурення студентів в активну професійно зорієнтовану дослідницьку діяльність; реалізація професійної підготовки студентів шляхом використання логічно упорядкованої сукупності професійно зорієнтованих дослідницьких завдань.

5. Критеріями оцінки стану сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів у дослідженні виступили: суб'єктність, спрямованість та унікальність їхньої дослідницької діяльності у професійно визначеній сфері. Показниками, що характеризують суб'єктність дослідницької діяльності майбутніх менеджерів, було обрано: дослідницькі знання і вміння; усвідомлення цінності результату дослідницької діяльності; емоційне ставлення до дослідницької діяльності; відповідальність за результати діяльності. Показниками спрямованості дослідницької діяльності студентів виступили: задоволення від процесу діяльності; прагнення отримати позитивний результат діяльності; прагнення отримати винагороду за діяльність; запобігання санкцій (покарання), що погрожують у випадку ухиляння від діяльності або її неякісного виконання. Унікальність характеризувалася за такими показниками, як: активність, усталеність та ініціативність майбутніх менеджерів у процесі дослідницької діяльності у професійній сфері. За критеріями та їх показниками визначалися рівні сформованості (високий, середній і низький) дослідницької культури майбутніх менеджерів.

6. Методика реалізації педагогічних умов дослідження у процесі спеціально організованої індивідуальної дослідницької діяльності майбутніх менеджерів передбачала: створення методичного фонду дослідницьких професійно-орієнтованих завдань; внесення у програми фахових навчальних дисциплін тематичних модулів дослідницького спрямування; внесення необхідних змін до програми навчальної дисципліни „Основи наукових досліджень” і вдосконалення методики її викладання; упровадження у процес фахової підготовки

індивідуальних навчальних дослідницьких програм. Реалізація методики відбувалася під час навчальних занять із фахових дисциплін і самостійних занять з виконанням індивідуальних дослідницьких завдань, що передбачені відповідними навчальними планами і програмами. Необхідні для ефективного формування дослідницької культури цілісність, цілеспрямованість та індивідуальність дослідницької підготовки забезпечувалися застосуванням індивідуальної навчальної дослідницької програми, що є індивідуальним планом розвитку студента як дослідника.

7. Результати прикінцевого етапу дослідження засвідчили, що кількість студентів із високим рівнем сформованості дослідницької культури зросла з 6,7% до 48,1% в експериментальних групах та з 7,3% до 19% у контрольних групах. Кількість студентів, в яких виявлено середній рівень сформованості дослідницької культури, зросла з 22,2% до 44,5% в експериментальних та з 26% до 40,8% у контрольних групах. На низькому рівні сформованості дослідницька культура залишилась у 7,4% студентів експериментальних та 40,2% студентів контрольних груп, тоді як на початку дослідно-експериментальної роботи зазначений рівень був зафіксований у 71% студентів експериментальних і 66,7% контрольних груп.

Подальша розробка проблеми дослідження може здійснюватись у напрямках: визначення структури дослідницької культури спеціалістів інших галузей і розробка педагогічних умов щодо її ефективного формування.

Зміст дисертації відображено в таких публікаціях автора:

1. Сенча І.А. Виявлення стану сформованості дослідницької культури майбутніх менеджерів // Наука і освіта. – 2007. – № 3. – С.104-106.
2. Сенча І.А. Грамотність, освіченість і ментальність як рівні дослідницької культури спеціаліста // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2006. – № 4. – С.266-267.
3. Сенча І.А. Дослідницька діяльність студентів як педагогічна проблема // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. пр. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2006. – Вип.300.– С. 127-132.
4. Сенча І.А. Дослідницька культура як складова професійної культури спеціаліста // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2006. – № 9. – С. 42-46.
5. Сенча І.А. Критеріальний підхід до діагностування дослідницької культури спеціаліста // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. – 2007. – № 3-4. – С. 112-116.
6. Сенча І.А. Педагогічні умови формування дослідницької культури сучасного спеціаліста // Наука і освіта. – 2007. – № 1-2. – С.180-182.
7. Сенча І.А. Результати експериментальної роботи з формування дослідницької

культури майбутніх менеджерів // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. – 2007. – № 5-6. – С. 128-133.

8. Сенча І.А. Характеристика базових понять дослідницької підготовки сучасного спеціаліста // Наука і освіта. – 2006. – № 3-4. – С.122-124.

9. Сенча І.А. Дидактичні засади формування особистості дослідника // Матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. молодих науковців “Соціалізація молоді в умовах розбудови демократичної правової держави”, 16 лютого 2007 р. – Одеса: Одеський юридичний інститут ХНУВС, 2007. – С. 172-174.

10. Сенча І.А. Діагностика емоційного відношення студентів до дослідницької діяльності // Сб. науч. тр. по материалам междунар. научно-практ. конф. „Современные направления теоретических и прикладных исследований – 2007”, 15-25 марта 2007 г. Педагогика, психология и социология. – Одесса: Черноморье, 2007. – Т. 8. – С.41-43.

11. Сенча І.А. Дослідницька культура спеціаліста та її структура // Матеріали V міжнар. науково-практ. конф. „Динаміка наукових досліджень – 2006”, 17-28 липня 2006 р. — Педагогічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. 8. – С.24-26.

12. Сенча І.А. Дослідницьке мислення як підґрунтя для формування дослідницької культури спеціаліста // Матеріали междунар. научно-практ. конф. “Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития – 2006”, 01-15 октября 2006 г. Педагогика, психология и социология. – Одесса: Черноморье, 2006. – Т.4. – С. 88-89.

13. Сенча І.А. Механізми передачі культурного досвіду в процесі підготовки спеціалістів // Матеріали междунар. научно-практ. конф. “Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании – 2006”, 15-25 декабря 2006 г. – Педагогика, психология и социология. – Одесса: Черноморье, 2006. – Т.9. – С. 63-65.

14. Сенча І.А. Мотивація дослідницької поведінки спеціаліста // Матеріали III науково-практ. конф. “Науковий потенціал світу – 2006”, 18-29 вересня 2006 р. –Педагогічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. 16. – С. 48-49.

15. Сенча І.А. Формування культури сучасного спеціаліста в процесі професійної освіти // Матеріали I міжнар. научно-практ. конф. “Європейська наука XXI століття: стратегія і перспективи розвитку – 2006”, 22-31 травня 2006 р. – Проблеми підготовки спеціалістів. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – Т. 13. – С.94-96.

АНОТАЦІЯ

Сенча І.А. Педагогічні умови формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. - Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського. – Одеса, 2008.

Досліджувалася проблема формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ВНЗ. Визначено дослідницьку культуру спеціаліста як такого цілісного утворення, що формується і розвивається у процесі діяльності в певній професійно визначеній сфері та об'єктивується як сукупність норм і методів пізнання її сутності, способів реалізації та вдосконалення. Уточнено функції (креативна, сигніфікативна, імперативна, адаптивна і розвивальна) дослідницької культури у професійній діяльності спеціаліста. Визначено структуру дослідницької культури спеціалістів-менеджерів. Теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано педагогічні умови, що забезпечують формування дослідницької культури майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки, розроблено методику їх реалізації. Визначено критерії (суб'єктність, спрямованість та унікальність дослідницької діяльності у сфері менеджменту), показники та охарактеризовано рівні сформованості (високий, середній і низький) дослідницької культури майбутніх менеджерів.

Ключові слова: дослідницька культура, майбутні менеджери, навчальна дослідницька діяльність, дослідницький профіль, індивідуальна навчальна дослідницька програма.

АННОТАЦІЯ

Сенча И.А. Педагогические условия формирования исследовательской культуры будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Южно-Украинский государственный педагогический университет имени К.Д.Ушинского. – Одесса, 2008.

В диссертационном исследовании представлено теоретическое обоснование и практическое решение проблемы формирования исследовательской культуры будущих менеджеров в процессе их профессиональной подготовки.

В первой главе проанализировано состояние проблемы исследования, систематизировано ряд научных исследований по вопросам формирования культуры и организации учебной исследовательской деятельности студентов. Определено понятие „исследовательская культура специалиста”, уточнены функции исследовательской культуры в профессиональной деятельности специалиста. Определена структура исследовательской культуры специалистов-менеджеров. Впервые определены педагогические условия, обеспечивающие формирование исследовательской культуры будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки.

Исследовательская культура специалиста – это целостное образование, которое формируется и развивается в процессе деятельности в профессиональной сфере и объективируется как совокупность норм и методов познания её сути, способов реализации и усовершенствования.

В профессиональной деятельности специалиста исследовательская культура выполняет следующие функции: креативную – определение путей и методов развития и усовершенствования профессиональной деятельности; сигнификативную – определение значимости этого развития и усовершенствования; императивную – определение норм, стандартов и технологии проведения профессионально ориентированных исследований; адаптивную – определение простора для самоутверждения и самореализации специалиста; развивающую – определение путей и методов развития специалиста как профессионала.

Структурными компонентами исследовательской культуры менеджеров в общественной форме существования являются методология исследовательской деятельности в сфере менеджмента и совокупность методик проведения исследований в этой сфере. В структуре исследовательской культуры в личностной форме существования выделены следующие компоненты: когнитивно-императивный (совокупность исследовательских знаний), операционный (совокупность исследовательских умений) и оценочный (совокупность субъективных оценок, связанных с конкретными методиками профессионально направленной исследовательской деятельности).

Для эффективного формирования исследовательской культуры будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки необходимы такие педагогические условия: осознания студентами ценности исследовательской культуры в контексте результатов профессиональной деятельности; погружение студентов в активную профессионально ориентированную исследовательскую деятельность; реализация профессиональной подготовки студентов путём использования логически упорядоченной совокупности профессионально ориентированных исследовательских заданий.

Во второй главе изложены содержание и направление опытно-экспериментальной работы, описана реализация предложенных педагогических условий на основе организации индивидуальной учебной исследовательской деятельности студентов. Определены критерии (субъектность, направленность и уникальность исследовательской деятельности в сфере менеджмента), показатели и охарактеризованы уровни сформированности (высокий, средний и низкий) исследовательской культуры будущих менеджеров. Разработаны методика и диагностические средства для оценки уровня сформированности исследовательской культуры студентов.

С целью обеспечения целостности и целенаправленности учебной исследовательской деятельности студентов был создан методический фонд профессионально направленных

исследовательских заданий, решение которых позволяло актуализировать межпредметные знания студентов, что необходимо для формирования структурированных исследовательских знаний и умений, приобретения разностороннего опыта исследовательской деятельности в сфере менеджмента.

Индивидуальность учебной исследовательской деятельности студентов обеспечивалась применением индивидуальной учебной исследовательской программы, которая представляла собой индивидуальный план развития студента как исследователя.

Полученные в процессе опытно-экспериментальной работы результаты подтвердили эффективность предложенных педагогических условий формирования исследовательской культуры будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки, а также методики диагностирования данного феномена.

Ключевые слова: исследовательская культура, будущие менеджеры, учебная исследовательская деятельность, исследовательский профиль, индивидуальная учебная исследовательская программа.

ANNOTATION

Sencha I.A. Pedagogical conditions of the would-be managers' research culture formation in the process of professional training. – Manuscript.

The dissertation aimed at obtaining a scientific degree of candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.04. – Theory and Methods of professional education. – South-Ukrainian State pedagogical university named after K.D.Ushinskiy. – Odesa, 2008.

The problem of the would-be managers' research culture formation in the process of professional training in establishments of higher education was investigated. Specialists' research culture as an integral unity that is formed and develops in the process of activity in the professional sphere and is objectified as an integrity of norms and methods of its essence comprehension, ways of realization and mastering has been defined. The functions (creative, significative, imperative, adaptive and developing) of the research culture in the professional activity of a specialist have been specified. The structure of the specialists-managers' research culture has been determined. Pedagogical conditions aimed at providing the formation of would-be managers' research culture in the process of professional training have been theoretically grounded and experimentally approved. The criteria (subjectiveness, orientation and originality of a research activity in the sphere of management) and indices of the would-be managers' research culture formation have been defined; the levels (high, middle, low) of the would-be managers' research culture formation have been characterized. The realization methods of pedagogical conditions of students - would-be managers' research culture formation have been elaborated. The level diagnosing methods of the would-be managers' research culture formation have been offered and approved.

Key words: research culture, would-be managers, training research activity, research type, individual training research programme.